

Anna Dziuba

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

ORCID: 0000-0001-8425-2819

e-mail: anna.dziuba@uwr.edu.pl

Ewolucja interpretacji drugiej poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w orzecznictwie Sądu Najwyższego

Evolution in the interpretation of the Second Amendment
to the U.S. Constitution in the Supreme Court cases

Streszczenie

Do dziś prawdziwe znaczenie drugiej poprawki do konstytucji Stanów Zjednoczonych nie jest oczywiste i wciąż wywołuje wiele komentarzy. Biorąc pod uwagę wątpliwości co do celów i założeń ideowych Ojców Założycieli i wynikające stąd spory interpretacyjne w tym zakresie, judykatura na przestrzeni lat podchodziła do niego w różny sposób. Celem niniejszego artykułu jest analiza wykładni drugiej poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego. Z uwagi na fakt, iż rudymenarnym zamiarem wprowadzenia poprawek do konstytucji było dostosowanie wartości konstytucyjnych do zmieniającego się spojrzenia na kwestie polityczne i społeczne, niniejszy artykuł ukazuje, jak interpretacja treści drugiej poprawki zmienia się i ewoluuje w aspekcie czasowym, począwszy od jej ujęcia kolektywnego po indywidualne. Ze względu na obfitość orzecznictwa autorka przedstawi najważniejsze orzeczenia, które ukażą, jak znaczenie językowe użytych w drugiej poprawce wyrażen często prowadzi do odmiennych rozstrzygnięć interpretacyjnych oraz to, jak wysiłki podejmowane przez organizacje społeczne zmieniają opinię publicznej, a w konsekwencji i linię orzeczniczą w kwestii dostępu obywateli do broni.

Słowa kluczowe

druga poprawka, Konstytucja Stanów Zjednoczonych, prawo do broni, precedens, Sąd Najwyższy USA

Abstract

To this day, the true significance of the Second Amendment to the Constitution of the United States of America is not obvious and generates many comments. Taking into account the doubts about the goals and ideological assumptions of the Founding Fathers and the resulting interpretation disputes, the judicature has approached it over the years in different ways. The purpose of this article is to analyze the content of the Second Amendment to the Constitution of the United States in the light of Supreme Court decisions. Due to the fact that the rudiment intention to introduce amendments to the Constitution was to adapt constitutional values to the changing view on political and social issues, the

article shows how the interpretation of the Second Amendment modifies and evolves in the terms of time from its collective to individual approach. Due to the abundance of jurisprudence, the Author will present the important rulings that show how the linguistic meaning of the Second Amendment often leads to different interpretation decisions and how efforts made by social organizations change opinion of the public and, consequently, the jurisprudence of citizens' access to weapons.

Keywords

Second Amendment, Constitution of the United States of America, right to bear arms, precedent, Supreme Court of the United States

1. Wprowadzenie

„Dobrze zorganizowana milicja jest niezbędna dla bezpieczeństwa wolnego państwa; prawo ludzi do posiadania i noszenia broni nie może być naruszone”¹. Te słowa znane są niemal każdemu Amerykanowi. Przez ponad dwieście lat panowało zgodne stanowisko, że prawo z drugiej poprawki nie jest prawem indywidualnym, tylko prawem osób powołanych do służby wojskowej². Zarówno dla doktryny, jak i orzecznictwa językowe znaczenie treści tego przepisu było jasne i bezdyskusyjne. Dopiero w roku 2008 nastąpił przełom w orzecznictwie. Niniejsza publikacja ma na celu wyjaśnienie zjawiska wpływu transformacji ustrojowej na sposób interpretacji drugiej poprawki, a także zmian świadomości społeczeństwa oraz stopniowego przyjmowania przezeń odmiennego systemu wartości. W prezentowanym artykule autorka podejmuje rozważania dotyczące najważniejszych w tym obszarze orzeczeń Sądu Najwyższego (SN). W drodze analizy historycznej orzecznictwa SN skonfrontowane zostaną wartości, którymi kierował się zarówno wczoraj, jak i dziś „interpretujący”. Za pomocą syntezy uchwycone zostaną preferencje, które charakteryzują społeczeństwo amerykańskie, a zwłaszcza te, które znajdują swoje odzwierciedlenie w kulturze i tradycji.

Inspiracją do podjęcia tego tematu przez autorkę stała się wciąż tocząca się w Stanach Zjednoczonych dyskusja na temat posiadania broni. To, co sprawia, że temat dostępu do broni jest trudny, to fakt ograniczeń i poziom kontroli w dostępie do broni, a w związku z tym niejasność, co jest konstytucyjne, a co nie. Jej ewolucja pokazała jednak, iż jedną z najważniejszych wartości dla człowieka jest wolność, a jej gwarancją jest nieograniczony dostęp do broni. Autorka porusza problem hierarchii wartości, wskazuje, które z nich słabną, a które zyskują na znaczeniu na przestrzeni lat. Wydaje się, że narzucanie ograniczeń ustawowych w dostępie do broni prowadzi do naruszenia swobód

¹ A. Pułło, *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002, dalej jako Konstytucja Stanów Zjednoczonych

² Profesor UJ Paweł Laidler zauważa, że większość konstytucjonalistów jest zdania, iż prawo do posiadania broni należy do ludności, w przeciwieństwie do mniejszości z nich, która wskazuje na kontekst wyłącznie militarny (*militia*). Zob. P. Laidler, *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Przewodnik*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007, s. 118.

obywatelskich, co w konsekwencji *per se* prowadzi do stwierdzenia ich niezgodności z Konstytucją³. Na zakończenie autorka podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, czy można uznać, iż obecne podejście Sądu Najwyższego do kwestii dostępu do broni oddało intencje Ojców Założycieli.

2. *United States v. Cruikshank*, 92 U.S. 542 (1876)

Dyskusje na temat prawa do broni stały się przedmiotem rozważań niedługo po tym, jak zostało zniesione niewolnictwo⁴ w USA. Otóż stany, w szczególności południowe, zaczęły uchylać ustawy, które w dość restrykcyjny sposób ograniczały, a nawet zabraniały dostępu do broni palnej dla czarnoskórych. Wydaje się, że strategicznym celem władz było uniemożliwienie osobom czarnoskórym jakiegokolwiek obrony przed represjami politycznymi, zwłaszcza na tle rasowym. W konsekwencji to sprawa *United States v. Cruikshank* stała się jedną z pierwszych spraw dotyczących kwestii prawa każdego obywatela Stanów Zjednoczonych do posiadania i noszenia broni, mimo iż nie dotyczyła explicite treści drugiej poprawki. Całą sprawę poprzedziła tzw. masakra w Colfax⁵. W małym mieście w stanie Luizjana zginęło wówczas ponad stu Afroamerykanów. Przybyła na miejsce stanowa policja aresztowała dziewięćdziesięciu siedmiu białych mężczyzn. Tylko dziewięciu z nich stanęło przed sądem federalnym w Nowym Orleanie pod zarzutem udziału w masakrze⁶. Co ciekawe, osoby te nie zostały oskarżone o morderstwo, ale o pozbawienie praw czarnoskórych, w szczególności o naruszenie aktów wykonawczych z 1870 i 1871 r.⁷ Ostatecznie w procesie zostało skazanych czterech

³ Zdecydowana większość Amerykanów, bo aż 70%, twierdzi, że prawo do broni nie powinno być ograniczone tylko do posiadania broni przez policję lub inne upoważnione osoby, zob. Guns poll, Gallup <https://news.gallup.com/poll/1645/guns.aspx> [dostęp: 07.04.2020].

⁴ W Stanach Zjednoczonych niewolnictwo zostało zniesione na mocy wprowadzenia do Konstytucji USA 13. poprawki, która weszła w życie 18 grudnia 1865 r. (uchwalona 31 stycznia 1865 r.) w brzmieniu: „§1. Nie będzie w Stanach Zjednoczonych lub jakimkolwiek miejscu podległym ich władzy ani niewolnictwa, ani przymusowych robót, chyba jako kara za przestępstwo, którego sprawca został prawidłowo skazany [...]”; por. Konstytucja Stanów Zjednoczonych.

⁵ Masakra w Colfax (*massacre in Colfax, Black Massacre*) wydarzyła się 13 kwietnia 1873 r. Wydarzenie to jest jednym z najtragiczniejszych w historii Stanów Zjednoczonych. Po wojnie secesyjnej wiele frakcji zaczęło walczyć o władzę, w szczególności w Luizjanie. Walka o powojenny rząd (Demokraci zakwestionowali wyniki) oraz rozłam między kandydatami republikańskimi i demokratycznymi doprowadził do walk. Republikanie zajęli budynek sądu w Colfax w obawie przed jego siłowym przejęciem przez grupy supremacjonistyczne. Ponad 300 białych mężczyzn zaatakowało budynek. Po przypadkowym postrzeleniu jednego ze swoich ludzi, biali napastnicy rozpoczęli masowe mordowanie Afroamerykanów, również i tych, którzy nie znajdowali się w budynku.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Uchwalenie przez Kongres aktów wykonawczych (1870–1871) miało na celu ochronę praw zagrożonych przez Konstytucję nowo uwolnionym Afroamerykanom, np. do głosowania, sprawowania urzędu czy zasiadania w ławie przysięgłych. Według powyższych przepisów przystąpienie do spisku mającego na celu pozbawienie praw uznane było za przestępstwo. Jeśli stany nie podejmowały żadnych działań,

z dziewięciu mężczyzn. Jednym z nich był William Cruikshank, który złożył apelację w tej sprawie. W związku ze złożonym odwołaniem i niepewnością sędziów dotyczącą kwestii winy W. Cruikshanka sprawa trafiła do Sądu Najwyższego, który po 3 latach od wydarzenia w Colfax uchylił wyrok. Sąd argumentował swoją decyzję tym, że postanowienia drugiej poprawki mają zastosowanie tylko do tych sytuacji, w których stany próbują odebrać prawa wynikające z posiadania obywatelstwa, a nie do sytuacji, w której to jednostka odbiera je innej jednostce⁸. W uzasadnieniu wskazane zostało, że owszem prawa wynikające z drugiej poprawki nie mogą być naruszane przez Kongres, co jednak wcale nie oznacza, że prawo to zostało bezpośrednio przyznane⁹. Sąd Najwyższy zasugerował tym samym, aby Afroamerykanie zwrócili się do sądów stanowych celem uzyskania prawnej ochrony. Do dzisiaj decyzja w sprawie *United States v. Cruikshank* jest uważana za jedną z najbardziej rasistowskich decyzji wydanych przez Sąd Najwyższy. Jak się może wydawać, była ona niejako sądowym potwierdzeniem dalszego pozbawiania praw obywatelskich niedawno uwolnionych niewolników.

Na zakończenie warto odnotować fakt, że żadna z osób odpowiedzialnych za to masowe morderstwo nie została skazana.

3. *Presser v. Illinois*, 116 U.S. 252 (1886)

Temat ograniczania prawa do noszenia i posiadania broni powrócił do Sądu Najwyższego 10 lat później. Przyczyną stała się sprawa *Presser v. Illinois*. Jak wynika z przeglądu literatury, po wojnie secesyjnej nastąpił wzrost produkcji przemysłowej w Stanach Zjednoczonych, stopniowo też odradzała się jedność narodowa¹⁰. Tworzono nowe miejsca pracy, przełamując tym samym recesję. Nadmierne wykorzystywanie pracowników skutkowało tym, że zaczęli oni tworzyć własne zorganizowane grupy pracownicze. Była to próba sprzeciwienia się tyranii rządów stanowych i stosowaniu przez nich coraz bardziej brutalnych środków mających na celu likwidację tychże grup. W rzeczywistości nowo tworzone organizacje nie chciały obalić rządu, ale domagały się wyłącznie zbiorowego negocjowania warunków pracy oraz odpowiednich wynagrodzeń. Epicentrum takich strajków było Chicago.

prawo zezwalało na interwencję władz federalnych. Szerzej: Enforcement Act of 1870, ch. 114, 16 Stat. 141 (1870); Enforcement (Ku Klux Klan) Act of 1871, ch. 22, 17 Stat. 13 (1871).

⁸ *United States v. Cruikshank*, 92 U.S. 542 (1876), "The Fourteenth Amendment prohibits a State from depriving any person of life, liberty, or property without due process of law, but this adds nothing to the rights of one citizen as against another. It simply furnishes an additional guaranty against any encroachment by the States upon the fundamental rights which belong to every citizen as a member of society.", <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/92/542/> [dostęp: 17.01.2020].

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ M. Maciejewski, M. Sadowski, *Powszechna historia gospodarcza: od XV do XX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, s. 177.

W 1886 r. Herman Presser, Amerykanin niemieckiego pochodzenia, w sprzeciwie wobec prywatnych firm ochroniarskich, które często były wynajmowane przez pracodawców do zastraszania pracowników i zabrania im tworzenia zgromadzeń, zorganizował demonstrację zbrojną na ulicach Chicago. W tym celu utworzył stowarzyszenie Lehr Und Wehr Verein. Zamysłem H. Pressera było utworzenie prywatnej militia. Skupił w nim swoich 400 niemieckich pracowników, którzy razem z nim, uzbrojeni w karabiny wyszli na ulice¹¹. W związku z tą manifestacją H. Presser został aresztowany i oskarżony o naruszenie praw stanowych¹². Sąd wówczas uznał go za winnego i skazał na grzywnę w wysokości 10 dolarów. Presser odwołał się wówczas do Sądu Najwyższego stanu Illinois, który na jego niekorzyść podtrzymał decyzję sądu niższej instancji¹³. Sprawa Pressera trafiła więc dość szybko przed Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych. Presser swoje przekonania argumentował tym, że druga poprawka przyznała mu prawo do tworzenia własnej dobrze zorganizowanej armii (militia)¹⁴ i w związku z tym prawo stanu Illinois narusza Konstytucję.

Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych nie podzielił jednak jego argumentacji. Orzekł bowiem, że owszem, Karta Praw została opracowana w celu ochrony przyznanych przez nią obywatelom praw, ale przede wszystkim ma ona na celu ochronę przed możliwością ograniczania tych praw przez Kongres lub rząd federalny¹⁵. Zatem oznaczało to, że rządy stanowe mogły swobodnie regulować przepisy dotyczące broni, a także przepisy dotyczące tworzenia prywatnych organizacji (militarnych)¹⁶.

Warto odnotować, że sprawa *Presser v. Illinois* była na tyle ważna, że na jej podstawie utrzymano w mocy liczne ustawy stanowe, które regulowały przepisy dotyczące posiadania broni. Co ciekawe, Sąd Najwyższy odniósł się tylko do kwestii regulacji przepisów o broni, ale nie ustalił, czy prawo wynikające z drugiej poprawki jest prawem zbiorowym, czy prawem indywidualnym. Zauważył jednak, że nawet gdyby nie było drugiej poprawki, stany nie mogą rozbroić swoich obywateli, ponieważ Kongres zostałby pozbawiony władzy szkolenia oraz powoływania milicji, którą przyznał mu artykuł I

¹¹ S.P. Halbrook, *Freedmen, the Fourteenth Amendment, and the Right to Bear Arms, 1866–1876*, Greenwood Publishing Group 1998, s. 184.

¹² Prawo stanu Illinois zakazywało osobom innym niż milicje stanowe lub wojsko zrzeszania się w sposób podobny do organizacji wojskowych, w tym również paradowania i demonstrowania z bronią palną na ulicach. Naruszenie tego zakazu było przestępstwem. Zob. The Military Code of Illinois Act of May 28, 1879, Laws of 1879, 192, Art. XI

¹³ S.P. Halbrook, *The Right of Workers to Assemble and to Bear Arms: Presser v. Illinois, One of the Last Holdouts Against Application of the Bill of Rights to the States*, "University of Detroit Mercy Law Review" 1999, vol. 76, s. 943-989.

¹⁴ G.L. Carter, *Guns in American Society: An Encyclopedia of History, Politics, Culture, and the Law*, ABC-CLIO 2012, s. 879.

¹⁵ *Presser v. Illinois*, 116 U.S. 252 (1886), <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/116/252> [dostęp: 17.01.2021].

¹⁶ S.P. Halbrook, *The Right of Workers ...*

sekcja 8, klauzula 15 i 16 Konstytucji Stanów Zjednoczonych¹⁷. Potwierdzenie można odnaleźć w treści uzasadnienia decyzji sądu: „Niewątpliwie prawdą jest, że wszyscy obywatele, którzy są zdolni do noszenia broni, stanowią oficjalną militarną siłę lub rezerwę milicji zarówno Stanów Zjednoczonych, jak i stanów, a więc w świetle przywileju rządu [federalnego], jak i jego uprawnień, stany nie mogą zakazać ludziom posiadania i noszenia broni, które pozbawia kraj Stanów Zjednoczonych ich prawowitych zasobów ludzkich dla utrzymania bezpieczeństwa publicznego. Ale, jak zostało wspomniane, rzeczą oczywistą jest, że rozpatrywana kwestia tego nie dotyczy”¹⁸. Podsumowując sprawę *Pressera*, rzec można, że owszem, druga poprawka nie chroni właścicieli broni palnej przed regulacjami zawartymi w ustawach stanowych, ale sama w sobie Konstytucja ma możliwość ograniczania praw stanowych, w tym nawet praw dotyczących *strictie* broni palnej.

4. *United States v. Miller*, 307 U.S. 174 (1939)

Kolejnym przełomowym orzeczeniem sądu była sprawa Jacka Millera i Franka Laytona. Dnia 18 kwietnia 1938 r. policja stanowa stanu Arkansas i Oklahoma zatrzymała za przekroczenie prędkości dwóch podróżujących mężczyzn. Podczas ich zatrzymania okazało się jednak, że mężczyźni przewożą niezarejestrowaną dwulufową strzelbę, w związku z tym postawiono im zarzuty dotyczące naruszenia przepisów ustawy *National Firearms Act*.¹⁹ Mężczyźni stanęli więc przed sądem federalnym dystryktowym stanu Arkansas. Obaj stali na stanowisku, że ustawa o broni z 1934 r. narusza prawo do posiadania i noszenia broni wynikające z drugiej poprawki. Sędzia tego sądu przychylił się do ich argumentów i oddalił sprawę²⁰. Sprawa jednak nie zakończyła się, gdyżownicy rządu Stanów Zjednoczonych odwołali się do Sądu Najwyższego. Skarżący orzeczenie sądu dystryktowego argumentowali, że druga poprawka jest prawem zbiorowym, a nie indywidualnym²¹. Tłumaczyli oni, że prawo do posiadania i noszenia broni w celach obronnych należy do ludzi, ale jako zjednoczonej wspólnoty. Ponadto, ich zdaniem, broń, która podlega ochronie drugiej poprawki, to broń powszechnie używana w służbie

¹⁷ Szerzej: Konstytucja Stanów Zjednoczonych, Art. I, sekcja 8, klauzula 15 i 16.

¹⁸ *Presser v. Illinois*, 116 U.S. 252 (1886).

¹⁹ *National Firearms Act* (w skrócie „NFA”) to ustawa o broni palnej, obowiązująca od 26 lipca 1934 r. Była ona pierwszą ustawą uchwaloną na poziomie federalnym, która nakładała podatek w wysokości 200 dolarów na osoby zajmujące się produkcją lub sprzedażą karabinów maszynowych i obrzynów (karabin z odciętą lufą, dubeltówka). Sprzedaż takiej broni podlegała również obowiązkowi jej rejestracji w rejestrze krajowym. Wprowadzenie tej ustawy do porządku prawnego było reakcją na powszechne stosowanie broni palnej przez takich gangsterów jak Al Capone w okresie prohibicji w USA. Kongres chciał w ten sposób ograniczyć ich sprzedaż. Zob. Act of June 26, 1934, ch. 757, 48 Stat. 1236, *National Firearms Act*.

²⁰ *United States v. Miller*, 26 F. Supp. 1002 (W.D. Ark. 1939).

²¹ *United States v. Miller*; 307 U.S. 174 (1939).

wojskowej. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych przychylił się do ich stanowiska i jednomyślną decyzją uchylił orzeczenie sądu dystryktowego, stwierdzając, że celem drugiej poprawki jest „zapewnienie ciągłości i umożliwienie skuteczności” militia, a tylko ta broń, która jest nierozzerwalnie związana ze służbą dobrze zorganizowanej milicji, jest pod ochroną drugiej poprawki²², a w związku z tym jest wolna od regulacji rządowych²³. Nadto stwierdził, wobec braku dowodów na jakikolwiek związek z tworzeniem oddziałów wojskowych czy milicji przez Millera i Laytona, że noszenie i posiadanie strzelby nie jest pod ochroną drugiej poprawki, a wyrażenie „noszenie broni” zawarte w jej treści odnosi się nie do noszenia jej jako garderoby, ale do noszenia, w tym używania jej w celach wojskowych oraz obronnych²⁴. W związku z tym uznał, iż ustawa o broni z 1934 r. jest zgodna z Konstytucją.

Konkludując, Sąd Najwyższy po raz pierwszy w historii Stanów Zjednoczonych zajął się interpretacją treści drugiej poprawki. Mimo iż sędziowie nie określili charakteru tego prawa, to wskazane zostało, jaki rodzaj broni jest objęty ochroną drugiej poprawki. Pomimo iż decyzja sądu wsparła federalne prawo do broni, to jednak w pewien sposób otworzyła drzwi do jej interpretacji dla osób popierających indywidualistyczne podejście do jej treści. Jak podaje Frye, niektórzy teoretycy twierdzą, iż powyższa sprawa wyjaśnia, że druga poprawka gwarantuje obywatelom indywidualne prawo do posiadania i noszenia dowolnej broni o przeznaczeniu wojskowym²⁵. Twierdzą również, że gdyby oskarżony Miller przedstawił na swoją obronę wojskowe zastosowanie tego rodzaju broni, być może decyzja sądu byłaby inna, z uwagi na fakt, że karabin maszynowy to przecież „zabawka” militarna.

Notabene, nie można zignorować sytuacji politycznej i jej wpływu na kształtowanie się orzeczeń. Ówczesny prezydent Franklin Delano Roosevelt, wprowadzając NFA, chciał ograniczyć przestępczość z użyciem broni. Pierwotnie zaproponował, aby ustawa NFA miała na celu opodatkowanie broni palnej każdego rodzaju. Jednakże gdy właściciele broni sprzeciwili się tej propozycji, Kongres zaostrzył przepisy tylko w stosunku do karabinów maszynowych i krótkolufowych strzelb, które uważane były za broń gang-

²² *Ibidem*: “In the absence of any evidence tending to show that possession or use of a ‘shotgun having a barrel of less than eighteen inches in length’ at this time has some reasonable relationship to the preservation or efficiency of a well regulated militia, we cannot say that the Second Amendment guarantees the right to keep and bear such an instrument”.

²³ *Sonzinsky v. United States*, 300 U.S. 506 (1937) – Sąd Najwyższy uznał, że sekcja 2 ustawy o broni palnej z 1934 r. jest zgodna z konstytucją Stanów Zjednoczonych, a Kongres może stosować nałożenie podatków jako metodę regulacji.

²⁴ *Aymette v. State*, 2 Humphreys 154, 158 (Tenn. 1840); oryg. brzmienie: “The words ‘bear arms’, too have reference to their military use, and were not employed to mean wearing them about the person as part of the dress”.

²⁵ B.L. Frye, *The Peculiar Story of United States vs. Miller*, “NYU Journal of Law & Liberty” 2005, Vol. 3, No. 1, s. 77.

sterską. Z perspektywy czasu wydaje się, że cała sprawa Millera była dla SN jedynie pretekstem pozwalającym uwiarygodnić w oczach ówczesnej opinii publicznej zasadność i legalność przepisów zaproponowanych przez Roosevelta.

5. *District of Columbia v. Heller*, 554 U.S. 570 (2008)

Przez wiele lat zdecydowana większość sądów oraz komentatorów życia publicznego uważała, że decyzja Sądu Najwyższego w sprawie *United States v. Miller* odrzucała indywidualną interpretację drugiej poprawki. Co ciekawe, do 2008 r. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych nie badał konkretnie charakteru drugiej poprawki. Ta niepewność została pierwszy raz rozwiązana w sprawie *District of Columbia v. Heller*, w której to sędziowie SN szczegółowo zbadali drugą poprawkę.

Kwestią sporną w omawianej sprawie była ustawa o broni palnej z 1976 r.²⁶ obowiązująca w Dystrykcie Kolumbii. Zgodnie z tą ustawą zabronione było posiadanie broni palnej dużego kalibru, a także posiadanie broni niezarejestrowanej. Istniał również zakaz rejestracji broni ręcznej. Wyjątek od tego zakazu dotyczył jedynie funkcjonariuszy policji oraz osób, które zarejestrowały broń przed rokiem 1976. Ponadto, nowe przepisy wymagały również, aby broń palna, która była trzymana w domu, była rozładowana, zdemontowana lub posiadała blokadę spustu²⁷. *De facto* skutkiem tej regulacji był zakaz używania broni palnej, między innymi w celach samoobrony. Jednocześnie posiadanie broni, która nie była zarejestrowana przed wejściem w życie tej ustawy, na gruncie nowych przepisów stało się przestępstwem. Pierwotna kara przewidziana za naruszenie przepisów wynosiła minimum 10 dni (ale nie więcej niż 90 dni) więzienia²⁸. Osobom nieprzestrzegającym przepisów ww. ustawy groziła również kara grzywny w wysokości do 300 dolarów²⁹. W marcu 1981 r. kara za złamanie przepisów została wydłużona do 1 roku więzienia i grzywny w wysokości 1000 dolarów.

Powyższe przepisy zaskarżył Dick Anthony Heller, oficer policji, który chciał posiadać broń krótką na użytek własny. Mężczyzna złożył wniosek o rejestrację broni, który został odrzucony. Na skutek odmowy D.A. Heller złożył pozew do sądu rejonowego Okręgu Kolumbii, podważając konstytucyjność 32-letniego zakazu używania broni palnej w stanie Waszyngton. Sąd oddalił jego skargę, uznając ją za bezzasadną³⁰. Dopie-

²⁶ Law 1–85, the Firearms Control Regulations Act of 1975. Ustawa ta weszła w życie 24 września 1976 r. (podpisana przez burmistrza 23 lipca 1976 r.).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ E.D. Jones, *The District of Columbia's „Firearms Control Regulations Act of 1975”: The Toughest Handgun Control Law in the United States – Or Is It?*, „Annals of the American Academy of Political and Social Science” 1981, Vol. 455, Gun Control, s. 140.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Parker v. District of Columbia*, 311 F. Supp. 2d 103, 109 (2004).

ro Sąd Apelacyjny okręgu Kolumbii orzekł, że przepisy ustawy Firearms Control Regulation Act z 1975 r. dotyczące zakazu używania broni palnej i nakazu posiadania blokady spustu (w przypadku broni służącej do samoobrony) naruszają drugą poprawkę³¹. Na marginesie stał się on pierwszym federalnym sądem apelacyjnym, który zniósł przepisy ustawy o kontroli broni w związku ze stwierdzeniem ich niezgodności z Konstytucją, a drugim, który zinterpretował drugą poprawkę jako tę, która gwarantuje jednostce indywidualne prawo do noszenia broni³². Sprawa się jednak nie zakończyła, albowiem po złożeniu przez władze miasta wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy (został on odrzucony) skierowano pytanie prawne do Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych. Pytanie brzmiało następująco: „Czy przepisy Kodeksu DC §§ 2-502.02 (a) (4), 22-4504 (a) i 7-2507.02, naruszają wynikające z drugiej poprawki prawa osób, które nie są powiązane z żadną regulowaną przez państwo milicją, a które chcą posiadać broń krótką i inną broń palną do prywatnego użytku w swoich domach?”³³ Sąd więc zmierzył się z problemem, czy zakres orzeczenia Sądu Apelacyjnego dotyczy indywidualnie wskazanych w sentencji przypadków, czy też każdej osoby, która wystąpi z wnioskiem o udzielenie jej takiego pozwolenia w przyszłości³⁴. Z uwagi na precedensowy charakter sprawy do sądu wpłynęło wiele opinii *amicus curiae*³⁵.

Po wysłuchaniu argumentów 26 czerwca 2008 r. SN większością głosów 5:4³⁶ zmienił istniejący od prawie 70 lat precedens ustanowiony w sprawie *Millera*. SN po raz pierwszy orzekł, że „Druga poprawka chroni indywidualne prawo do posiadania broni palnej niepowiązanej ze służbą w milicji oraz do korzystania z niej w tradycyjnie zgodnych z prawem celach, takich jak samoobrona w domu”³⁷. Przedstawiciel większości, sędzia Antonin Scalia, argumentował swoją decyzję tym, że zdanie „prawo do posiadania i noszenia broni nie może być naruszone” zawiera w sobie indywidualne prawo, które wynika z angielskiego *common law* i jest zapisane w angielskim *Bill of Rights* z 1689 r.

Sąd Najwyższy uchylił więc dwa główne postanowienia ustawy Dystryktu Kolumbii. Pierwszy dotyczył używania przez obywateli broni do zgodnego z prawem celu, ja-

³¹ *Parker v. District of Columbia*, 478 F. 3d 370, 401 (2007).

³² Zob. *United States v. Emerson*, 270 F.3. 203 (5th Cir. 2001).

³³ Official Reports of the Supreme Court, t. 552, wyd. 1, s. 1035.

³⁴ B. Wiśniewski, *Dostęp do broni – prawo czy przywilej?*, [w:] M. Jabłoński (red.), *Identyfikacja granic wolności i praw jednostki, Prawnoporównawcza analiza tożsamego przypadku pod kątem praktyki stosowania prawa amerykańskiego i polskiego*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2016, s. 301–311.

³⁵ Wpłynęło ok. 47 *amicus curiae*. Swoje opinie wydali m.in. National Rifle Association, American Civil Rights Union, Cato Institute, stan Teksas. Ogólnie ok 47 *amicus curiae* napisało swoje opinie. Zob. szerzej <http://www.scotusblog.com/2008/02/amicus-briefs-for-heller-available-in-guns-case> [dostęp: 13.05.2020].

³⁶ Sędziowie za: 1. Roberts, 2. Scalia, 3. Kennedy, 4. Thomas, 5. Alito. Sędziowie przeciwni: 1. Stevens, 2. Souter, 3. Ginsburg, 4. Breyer.

³⁷ *District of Columbia v. Heller*, 554 U.S. 570 (2008)

kim jest samoobrona w ich domach. Drugi odnosił się do zniesienia wymogów – broń rozładowana, zdemontowana, obowiązek posiadania blokady spustowej. Jednocześnie sąd stwierdził, że całkowity zakaz posiadania broni w domu, w którym ta obrona jest przecież najważniejsza, jest w pewnym sensie zakazem posiadania broni każdego typu, jaką obywatele Stanów Zjednoczonych wybiorą do celów samoobrony. SN zaznaczył jednak, że mimo iż druga poprawka gwarantuje jednostce prawo do posiadania i noszenia broni, prawo to nie jest absolutne i może podlegać ograniczeniom³⁸. Warto odnotować, że decyzja w sprawie D.A. Hellera nie doprowadziła do unieważnienia innych przepisów dotyczących ograniczenia dostępu do broni. Orzeczenie wskazuje bowiem na fakt, iż opinia Sądu Najwyższego nie miała na celu kwestionowania wieloletnich zakazów posiadania broni palnej przez np. przestępców czy osoby chore psychiczne, dlatego nie należy jej bezkrytycznie przyjmować³⁹.

Co ważne, SN nie zajął stanowiska dotyczącego kwestii, czy druga poprawka ogranicza uprawnienia władz federalnych, czy uprawnienia stanów do możliwości regulacji przepisów o broni.

Konkludując, sprawa *District of Columbia v. Heller* stanowiła pewien przełom w amerykańskim orzecznictwie. Sąd ustalił przede wszystkim, że przepisy dotyczące broni muszą uwzględniać prawo jednostki, jej swobody i wolności, a nie ograniczać się do roli używania jej w celach militarnych. W latach poprzednich sprawy dotyczące dostępu obywateli do broni palnej były raczej kwestią panującej polityki, aniżeli interpretacją treści samej Konstytucji USA. Oznacza to, że sędziowie Sądu Najwyższego, a nie ustawodawcy mają tu ostatnie słowo.

6. *McDonald v. Chicago*, 561 U.S. 742 (2010)

Rozgłos sprawy *District of Columbia v. Heller* doprowadził do wielu innych spraw sądowych kwestionujących konstytucyjność przepisów ograniczania dostępu do broni. Z uwagi jednak na fakt, iż „nowe” orzeczenie miało zastosowanie tylko do przepisów federalnych, niedługo po ogłoszeniu tej decyzji do Sądu Najwyższego wpłynęło zapytanie dotyczące podobnego zakazu w Chicago.

Chicago od zawsze było jednym z tych miejsc, w których istniały najbardziej zastrzeżone przepisy w kwestii dostępu obywateli do broni. Wynikało to przede wszystkim z faktu, iż w czasach prohibicji to właśnie Chicago było centrum, w którym toczyły się jedne z krwawszych w historii Stanów Zjednoczonych mafijne wojny o zyski i wpływy. Zorganizowana przestępczość, warto dodać – dobrze prosperująca, spowodowała, że

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

Chicago stało się jednym z najniebezpieczniejszych miast w Stanach Zjednoczonych. Do niedawna było nazywane „stolicą gangów” (*capital city of gangs*). Takie stanowisko oparte było w szczególności na coraz to nowszych informacjach o kolejnych przestępstwach z użyciem broni⁴⁰. Jednakże, jak uważają zwolennicy prawa do nieograniczonego dostępu do broni, problem przemocy z użyciem broni palnej w mieście Chicago związany był głównie z liczbą nielegalnie nabytych sztuk broni, przede wszystkim ze stanów ościennych, w których istniały słabsze przepisy dotyczące dostępu do niej. Do chwili obecnej dość często występujące strzelaniny na ulicach Chicago skutkują tym, że kontrola przepisów dotyczących broni palnej jest ciągłym przedmiotem debat.

Kolejnym więc obywatelem, który zwrócił się do sądu o określenie swoich praw, był Otis McDonald⁴¹, wówczas 76-letni, mieszkaniec Chicago. Mężczyzna był już posiadaczem innej broni, która służyła mu do celów myśliwskich, ale uznał, iż nie jest ona odpowiednia do obrony jego domostwa. Dlatego też stwierdził, że nie jest w stanie chronić siebie oraz swojego mienia w związku z tym, iż przepisy miasta Chicago z 1982 r. zakazują mieszkańcom miasta rejestracji pistoletu⁴². Kodeks miejski (*Municipal Code*⁴³) miasta Chicago § 8-20-040 (a) (2009) stanowi, iż nikt nie może posiadać broni palnej, chyba że osoba zarejestrowała już taką broń. Z kolei w § 8-20-050 (c) jest napisane, iż kodeks ten zakazuje rejestracji większości pistoletów. Wiąże się więc to z tym, iż mieszkańców miasta obowiązuje zakaz posiadania niemal każdego rodzaju broni. Przechodząc zaś do przepisów obowiązujących w gminie (*municipality*) Oak Park, która leży na przedmieściach Chicago, nielegalne było posiadanie jakiegokolwiek broni palnej⁴⁴. Wydaje się więc, że przepisy de facto zakazywały mieszkańcom jej posiadania. Dlatego dzień po wydaniu orzeczenia w sprawie *District of Columbia v. Heller* mężczyzna złożył pozew przeciwko miastu Chicago. Sąd Okręgowy oddalił jego sprawę⁴⁵, w efekcie czego O. McDonald odwołał się do Sądu Apelacyjnego. Jednakże również ten sąd oddalił jego powództwo⁴⁶ i utrzymał w mocy ustawę stanową, powołując się na sprawy *United States v. Cruikshank*,

⁴⁰ Statystyki dotyczące liczby zabójstw w Chicago: rok 2016 – 762 osoby, rok 2017 – 650 osób, rok 2018 – ok. 100 osób mniej niż w roku poprzednim. Wskaźnik przestępstw z użyciem broni maleje, ale wciąż niestety utrzymuje się na wysokim poziomie. Por. <https://edition.cnn.com/2018/12/31/us/chicago-murders-drop-2018/index.html> [dostęp: 10.03.2020].

⁴¹ W tej sprawie było jeszcze 3 innych powodów, występujących w imieniu mieszkańców Oak Park, Illinois, tj. Adam Orlov, Colleen Lawson i David Lawson.

⁴² Opinia sędziego Alito, <https://www.law.cornell.edu/supct/html/08-1521.ZO.html> [dostęp: 14.03.2020].

⁴³ R. Tokarczyk wskazuje, iż termin *code* w prawie amerykańskim oznacza bardziej zbiór lub kompilację ustaw niż kodeks *sensu stricto*. W niniejszej pracy będę się jednak posługiwać słowem kodeks. Por. R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 43.

⁴⁴ Oak Park, Illinois Municipal Code § 27 – 2-1 (2007), § 27-1-1 (2009), cyt. za *McDonald v. Chicago*, 561 U.S. 742 (2010).

⁴⁵ *National Rifle Ass'n v. Village of Oak Park*, 617 F. Supp.2d 752 (N.D. Ill. 2008).

⁴⁶ *National Rifle Ass'n v. City of Chicago*, 567 F.3d 856 (7th Cir. 2009).

Presser v. Illinois i *Miller v. Texas*⁴⁷. W związku z tym O. McDonald zwrócił się z zapytaniem do Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych. Warty zauważenia jest fakt, iż przed Sądem Okręgowym McDonald podnosił, że działanie miasta narusza jego konstytucyjne wolności, a zakaz rejestracji pistoletów jest niezgodny z Konstytucją USA. Z kolei przed SN swoje twierdzenia opierał na klauzuli wzajemności, czyli *comity clause*, która unieemożliwia stanom traktowanie obywateli innych stanów w sposób dyskryminujący. *Comity clause* wynika wprost z artykułu IV sekcji 2 Konstytucji Stanów Zjednoczonych i stanowi: „Obywatele każdego stanu korzystają w innych stanach z wszelkich przywilejów i swobód obywateli miejscowych”⁴⁸. Na poparcie swoich słów mieszkańiec Chicago przytoczył również orzeczenie w sprawie *Hellera*, argumentując, że SN w podobnej sprawie stwierdził, że przepisy zakazujące posiadania pistoletu służącego do samoobrony naruszają drugą poprawkę⁴⁹. Sformułowane więc zostało pytanie dotyczące tego, czy władze stanowe mogą ograniczać prawo obywateli do posiadania i noszenia broni.

Dnia 28 czerwca 2010 r. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych większością 5:4⁵⁰ uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego i stanął po stronie O. McDonalda. W swoim orzeczeniu sąd stwierdził, że prawo do posiadania i noszenia broni w celach samoobrony mieści się w zakresie drugiej poprawki, a w związku z rozciągnięciem zastosowania klauzuli *due process* na działania władz stanowych, które nastąpiło na mocy czternastej poprawki, uprawnienia wynikające z innych poprawek są również chronione przed naruszeniem ze strony władz stanowych lub lokalnych⁵¹. Dla przypomnienia, w sprawie *Hellera* ochrona prawa do posiadania broni obejmowała swym zakresem tylko niemożność ograniczania tego prawa przez władze federalne. W tej sprawie wyraźnie rozszerzono poprzednie orzeczenie. Ponadto reprezentujący opinię większości sędzia Alito wskazał, że użycie broni krótkiej, która jest jedną z najbardziej preferowanych broni palnych w kraju, do ochrony własnego domu i rodziny służy przede wszystkim wolności. W związku z tym użycie tego środka przymusu do samoobrony jest postrzegane jako jedno z praw fundamentalnych, gwarantowanych właśnie przez drugą poprawkę. Jednocześnie powtórzył (za orzeczeniem *District Columbia v. Heller*), że ogólnie pojęta samoobrona jest głównym komponentem tego prawa, ale nie oznacza to, że prawa wynikające z drugiej poprawki są absolutne, stąd też nadal w stosunku do wielu innych długoletnich regulacji dotyczących broni palnej obowiązuje domniemanie ich zgodności z prawem. Sędzia Thomas z kolei dodał, że druga poprawka ma pełne zastosowanie

⁴⁷ *Miller v. Texas*, 153 U.S. 535 (1894). Sąd orzekł, że druga poprawka nie ma zastosowania do przepisów stanowych.

⁴⁸ Konstytucja Stanów Zjednoczonych, artykuł IV sekcja 2.

⁴⁹ *McDonald v. Chicago*, 561 U.S. 742 (2010).

⁵⁰ Sędziowie za: 1. Roberts, 2. Scalia, 3. Kennedy, 4. Thomas, 5. Alito. Sędziowie przeciwni: 1. Stevens, 2. Ginsburg, 3. Breyer, 4. Sotomayor.

⁵¹ C. Nowak, [w:] P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 80.

do stanów, przez gwarancję wynikającego z czternastej poprawki przywileju amerykańskiego obywatelstwa⁵².

Sędziowie Breyer i Stevens, reprezentujący mniejszość, twierdzili, że Ojcowie Założyciele nie ustanowili drugiej poprawki jako gwarancji prawa jednostki do samoobrony, a ponadto: „żaden szerszy interes, ani żadna zasada konstytucyjna nie wspiera stanowiska mówiącego o charakterze fundamentalnym tego prawa”⁵³. Ponadto, w opozycji do stanowiska sędziego Alito, sędzia Stevens twierdził, że „pistolet ma zasadniczo ambiwalentny związek z wolnością”⁵⁴. Owszem, często jest używany w celach samoobrony, ale może być również użyty jako środek, który „przyczynia się do śmierci [...], tym samym powodując destabilizację uporządkowanej wolności”⁵⁵.

7. Zakończenie

Analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego pokazuje ciągłe starania o odtworzenie zasad i ideałów Ojców Założycieli w chwili tworzenia konstytucji. Teoretycy prawa twierdzą, że w treści drugiej poprawki odnajdujemy, z jednej strony, wyraźne odwołanie do praw zbiorowych wynikających w głównej mierze z udziału Amerykanów w milicjach państwowych⁵⁶, z drugiej natomiast treść zachęcającą do głębszej analizy. Bezsporne jest, że w drugiej poprawce wskazano potrzebę przynależności do milicji. Nie oznacza to jednak, że prawo to należy traktować wyłącznie jako prawo zbiorowe. W mojej ocenie zamierzeniem Ojców Założycieli było, aby prawo do posiadania i noszenia broni służyło osiągnięciu wspólnego celu, którym jest dobrze wyszkolona milicja. A przecież skuteczną metodą do jego osiągnięcia jest traktowanie tego prawa jako prawa indywidualnego. Zakładam, że omówienie wybranych decyzji SN pozwoliło nie tylko dostrzec relacje pomiędzy prawem do posiadania broni a prawem do samoobrony, ale przede wszystkim fakt, jak ogromny wpływ na dzisiejszą interpretację drugiej poprawki wywarło orzecznictwo. Na przykładzie powyższych orzeczeń można dostrzec, że prawo do posiadania i noszenia broni jest głęboko zakorzenioną tradycją w społeczeństwie amerykańskim i w sporze dotyczącym dostępu do broni wygrywa podejście indywidualne, na co wskazuje po raz pierwszy orzeczenie w sprawie *District of Columbia v. Heller*, a potwierdza ostatecznie decyzja w sprawie *McDonald v. Chicago*.

⁵² V. Rose, *Summary of the recent McDonald v. Chicago gun case*, Office of Legislative Research 2010.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ C.E. Crooker, *Gun Control and Gun Rights*, Greenwood Press 2003, s. 58.

W tym kontekście ważne stają się słowa autora drugiej poprawki, Jamesa Madisona: „Amerykanie mają prawo i korzyść z bycia uzbrojonym – w przeciwieństwie do obywateli innych krajów, których rządy boją się ufać ludziom z bronią [...] Dobrze wyszkolona milicja, złożona z ludzi, wyszkolonych strzelecko, jest najlepszą i najbardziej naturalną obroną wolnego kraju”⁵⁷. Konkretnie, indywidualne podejście do drugiej poprawki obrazują słowa Thomasa Jeffersona, który twierdził, że „żaden wolny człowiek nie powinien być pozbawiony prawa do noszenia broni”⁵⁸. Z kolei Winston Churchill w swoim przemówieniu stwierdził, że tyrania objawia się również tym, że obywatele nie mogą korzystać ze swoich swobód. Między innymi dlatego obywatele powinni mieć możliwość uzbrojenia się⁵⁹.

Mimo iż dylemat związany z ograniczaniem dostępu do broni jest bardzo powszechny, dostrzec można, że obecna linia orzecznicza kładzie akcent na indywidualne prawo obywateli w dostępie do broni, ukazując tym samym broń jako kategorię symboliczną w historii Stanów Zjednoczonych. Nie sposób sobie wyobrazić interpretację poprawek bez myśli politycznej Ojców Założycieli. Treść drugiej poprawki wskazuje *expressis verbis*, że prawa te „nie mogą być naruszone” (shall not be infringed)⁶⁰. Jest to jedyne wyrażenie w całym zdaniu, które niesie ze sobą tak mocny ton. Być może chciano w ten sposób zaapelować do przyszłych pokoleń, że dostęp do broni dla obywateli Stanów Zjednoczonych nie powinien być traktowany jak przywilej, ale prawo – prawo, które jest chronione konstytucyjnie.

Bibliografia

I. Źródła

A. Akty prawne

Act of June 26, 1934, ch. 757, 48 Stat. 1236, National Firearms Act.

Constitution of the United States, https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm

Enforcement Act of 1870, ch. 114, 16 Stat. 141 (1870).

Enforcement (Ku Klux Klan) Act of 1871, ch. 22, 17 Stat. 13 (1871).

Konstytucja Wirginii z 1776 r., Pierwszy projekt Jeffersona [przed 13 czerwca 1776 r.], <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/01-01-02-0161-0004>

⁵⁷ J. Madison, I Annals of Congress 434 (8 czerwca 1789 r.), tłum. własne.

⁵⁸ Konstytucja Wirginii z 1776 r., Pierwszy projekt Jeffersona [przed 13 czerwca 1776 r.], „No free man shall ever be debarred the use of arms”, <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/01-01-02-0161-0004> [dostęp: 15.05.2020].

⁵⁹ Przemówienie W. Churchilla w dn. 16.10.1938 r., Broadcast to the United States from London.

⁶⁰ Zob. Constitution of the United States, II Amendment, https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm [dostęp: 15.05.2020]

Law 1-85, the 'Firearms Control Regulations Act of 1975. Official Reports of the Supreme Court, Tom 552, wyd. 1

Pułło A, *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002

The Military Code of Illinois Act of May 28, 1879, Laws of 1879

B. Orzecznictwo

Aymette v. State, 2 Humphreys 154, 158 (Tenn. 1840).

District of Columbia v. Heller, 554 U.S. 570 (2008).

McDonald v. Chicago, 561 U.S. 742 (2010).

Miller v. Texas, 153 U.S. 535 (1894).

National Rifle Ass'n v. Village of Oak Park, 617 F. Supp.2d 752 (N.D. Ill. 2008).

National Rifle Ass'n v. City of Chicago, 567 F.3d 856 (7th Cir. 2009).

Presser v. Illinois, 116 U.S. 252 (1886).

Parker v. District of Columbia, 311 F. Supp. 2d 103, 109 (2004).

Parker v. District of Columbia, 478 F. 3d 370, 401 (2007).

Sonzinsky v. United States, 300 U.S. 506 (1937).

United States v. Cruikshank, 92 U.S. 542 (1876).

United States v. Emerson, 270 F.3. 203 (5th Cir. 2001).

United States v. Miller, 26 F. Supp. 1002 (W.D. Ark. 1939).

United States v. Miller, 307 U.S. 174 (1939).

Literatura

Carter G.L., *Guns in American Society: An Encyclopedia of History, Politics, Culture, and the Law*, Santa Barbara, California 2012.

Crooker C.E., *Gun Control and Gun Rights*, Greenwood Press 2003.

Frye B.L., *The Peculiar Story of United States vs. Miller*, "NYU Journal of Law & Liberty" 2008, Vol. 3, No.1

Halbrook S.P., *Freedmen, the Fourteenth Amendment, and the Right to Bear Arms, 1866-1876*, Westport, Connecticut 1998.

Halbrook S.P., *The Right of Workers to Assemble and to Bear Arms: Presser v. Illinois, One of the Last Holdouts Against Application of the Bill of Rights to the States*, "University of Detroit Mercy Law Review" 1999, vol. 76.

Hamilton J., *The Colfax Massacre a Forgotten Chapter of Violence*, "Liberated Arts. A Journal for Undergraduate Research" 2018, Vol. 5.

Jones E.D., *The District of Columbia's "Firearms Control Regulations Act of 1975": The Toughest Handgun Control Law in the United States – Or Is It?*, "Annals of the American Academy of Political and Social Science" 1981, Vol. 455, Gun Control.

Laidler P., *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki. Przewodnik*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2007.

Nowak C., [w:] P. Wiliński (red.), *Rzetelny proces karny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.

- Maciejewski M., Sadowski M., *Powszechna historia gospodarcza: od XV do XX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007.
- Rose V., *Summary of the recent McDonald v. Chicago gun case*, Office of Legislative Research 2010.
- Tokarczyk R., *Prawo amerykańskie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Wiśniewski B., *Dostęp do broni – prawo czy przywilej?*, [w:] M. Jabłoński (red.), *Identyfikacja granic wolności i praw jednostki. Prawnoporównawcza analiza tożsamego przypadku pod kątem praktyki stosowania prawa amerykańskiego i polskiego*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2016.

Internet

- Chicago murder rate drops for second year in a row*, <https://edition.cnn.com/2018/12/31/us/chicago-murders-drop-2018/index.html>
- Guns poll*, <https://news.gallup.com/poll/1645/guns.aspx>
- Legal Information Institute*, <https://www.law.cornell.edu/supct/html/08-1521.ZO.html>
- Przemówienie W. Churchilla w dn. 16.10.1938 r., Broadcast to the United States from London*, <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1930-1938-the-wilderness/the-defence-of-freedom-and-peace/>
- Scotus blog*, <http://www.scotusblog.com/2008/02/amicus-briefs-for-heller-available-in-guns-case>
- The Debates and Proceedings in the Congress of the United States, J. Madison, 1 Annals of Congress 434 (8 czerwca 1789 r.)*, <https://lccn.loc.gov/12036435>